

বিশ্বায়নৰ বৈশিষ্ট্য (Characteristics of Globalisation):

উদারীকৰণ, বেচৰকাৰীকৰণ, মুক্ত বাণিজ্য, ৰাষ্ট্ৰীয় অৰ্থনীতিৰ আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয়কৰণ তথা প্রযুক্তিবিদ্যাৰ সম্প্ৰসাৰণ, ৰাজনৈতিক আৰু অৰ্থনৈতিক সংগঠনসমূহৰ সক্ৰিয়তা, বিশ্ব সামাজিক আন্দোলনৰ দ্রুত বৃদ্ধি আদি বিশ্বায়নৰ প্ৰধান বৈশিষ্ট্য। তাৰ উপৰি বিশ্বায়নে ৰাষ্ট্ৰবিলাকৰ মাজত সীমান্তৰ ব্যৱধান হাস কৰি জনসাধাৰণৰ বাবে বিভিন্ন ৰাষ্ট্ৰৰ মাজত আদান-প্ৰদান কৰাত সহায়ক হৈছে। তথা প্রযুক্তিবিদ্যাৰ দ্রুত সম্প্ৰসাৰণে মানৱ সমাজক যথেষ্টভাৱে প্ৰভাৱিত কৰিছে। ব্যৱসায়-বাণিজ্যৰ সম্প্ৰসাৰণে বিভিন্ন ৰাষ্ট্ৰৰ জনসাধাৰণৰ জীৱন ধাৰণৰ মানদণ্ড উন্নত কৰিছে। বিশ্বায়নৰ প্ৰধান বৈশিষ্ট্যসমূহ তলত বহলাই আলোচনা কৰা হ'ল।

(১) **বিশ্বায়ন এক অৰ্থনৈতিক প্ৰক্ৰিয়া (Globalisation as an Economic Process):** বিশ্বায়ন মূলতঃ এক অৰ্থনৈতিক প্ৰক্ৰিয়া য'ত প্ৰতিখন ৰাষ্ট্ৰৰ ঘৰৱা অৰ্থনীতিক সম্পূৰ্ণভাৱে মুক্ত কৰি দিয়া হয় আৰু ইয়াৰ ফলশ্ৰুতিত উৎপাদন, বিতৰণ আৰু বিনিয়োগ এই সকলোবিলাকেই বজাৰ অৰ্থনীতিৰ স্বাভাৱিক নীতি নিয়মত পৱিণ্ট হয়। এনেদৰে বিশ্বায়নে ৰাষ্ট্ৰ এখনৰ ঘৰৱা অৰ্থনীতি বিশ্ব অৰ্থনীতিৰ লগত একীভূত কৰাৰ পোষকতা কৰে। সেয়ে বিশ্বায়ন বুলিলে মূলতঃ অৰ্থনৈতিক কাৰ্য্যকলাপৰ বিশ্বায়ন বুলি অভিহিত কৰা হয়। অৰ্থাৎ ই হৈছে এক অৰ্থনৈতিক আন্দোলন, যাৰ জৰিয়তে প্ৰতিখন ৰাষ্ট্ৰই আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় বজাৰত নিজা ব্যৱসায়-বাণিজ্য মুক্তভাৱে চলাই যাব পাৰে।

(২) **মুক্ত বাণিজ্য (Free Trade):** বিশ্বায়নে ৰাষ্ট্ৰবিলাকৰ মাজত মুক্ত বাণিজ্যিক সম্পর্কৰ পোষকতা কৰে। বিশ্বায়ন প্ৰক্ৰিয়াৰ দ্বাৰা মুক্ত বাণিজ্যৰ প্ৰসাৰ, বাণিজ্যিক বাধা আৰু মাচুলৰ বাধা-নিষেধ দূৰ কৰি বাষ্ট্ৰসমূহক বাণিজ্যিক সুৰক্ষা প্ৰদান কৰা হয়। তদুপৰি প্ৰতিখন ৰাষ্ট্ৰকেই অতি উপযোগী ৰাষ্ট্ৰ (Most Favoured Nations) বা চমুকৈ MFN-ৰ মৰ্যাদা মঙ্গুৰ কৰা হয় যাতে মাত্ৰাধিক নিয়ন্ত্ৰণৰ পৰা পৰিব্ৰান্ত পোৱাত সহায়ক হয়।

(৩) **উদারীকৰণ আৰু ব্যক্তিগতকৰণ (Liberalisation and Privatisation):** বিশ্বায়নৰ প্ৰক্ৰিয়াটো উদারীকৰণ আৰু ব্যক্তিগতকৰণৰ লগত অংগাগীভাৱে যুক্ত হৈ আছে। উদারীকৰণে মুক্ত বাণিজ্য, প্ৰক্ৰিয়াটো উদারীকৰণ আৰু ব্যক্তিগতকৰণৰ লগত অংগাগীভাৱে যুক্ত হৈ আছে। উদারীকৰণে মুক্ত বাণিজ্য, প্ৰক্ৰিয়াটো উদারীকৰণ আৰু ব্যক্তিগতকৰণৰ লগত অংগাগীভাৱে যুক্ত হৈ আছে। উদারীকৰণে মুক্ত বাণিজ্য, প্ৰক্ৰিয়াটো উদারীকৰণ আৰু ব্যক্তিগতকৰণৰ লগত অংগাগীভাৱে যুক্ত হৈ আছে।

ওপরত গুরুত্ব প্রদান করে। উদারতাবাদে বাস্তুর সীমাব ভিতৰত বা বাহিৰত যিকোনো উদ্যোগ, বাণিজ্য প্রতিষ্ঠা তথা পৰিচালনা কৰাৰ স্বতন্ত্ৰতাৰ পোষকতা কৰে। আনহাতে ব্যক্তিগতকৰণে বাস্তু এখনৰ ঘৰৱা অৰ্থনীতিত বেচৰকাৰী খণ্ডৰ শ্ৰেণীৰ বা অংশ বৃদ্ধি, বৈদেশিক কোম্পানীৰ আগমনক অনুমতি প্রদান কৰে। এনেদেৰে ব্যক্তিগতকৰণৰ মাধ্যমত বিশ্বায়নে শিল্প প্রতিষ্ঠান আৰু উৎপাদনৰ সৈতে জড়িত প্রতিষ্ঠানসমূহক এক নিয়ন্ত্ৰণালীন পৰিৱেশৰ মাজলৈ অনাৰ প্ৰয়াস কৰে।

(৪) অৰ্থনৈতিক আন্তঃনিৰ্ভৰশীলতা (Economic Interdependence): বিশ্বায়নৰ পৰিণাম স্বৰূপে বিশ্বৰ বাস্তুবোৰৰ অৰ্থব্যৱস্থা উন্মুক্ত হৈ পৰে। ফলত বিভিন্ন বাস্তুৰ মাজত অৰ্থনৈতিক ব্যৱস্থাৰ মাজৰ সংহতিৰ এক পাৰম্পৰিক নিৰ্ভৰশীলতা সূচনা হয়। বিশ্বৰ বিভিন্ন বাস্তুবিলাকৰ মাজৰ আৰ্থিক আন্তঃনিৰ্ভৰশীলতা আৰু একত্ৰীকৰণৰ এটাক আনটোৰ পৰিপূৰক বুলিব পাৰি। এনেদেৰে বিশ্বায়নৰ ফলত বাস্তুৰ অৰ্থব্যৱস্থা আন্তঃবাস্তুীয় অৰ্থনীতিৰ সৈতে একত্ৰীকৰণৰ প্ৰচেষ্টা চলে।

(৫) নতুন উপনিৰেশিকতাবাদৰ নতুন কৌশল বৃদ্ধি (New Technique for New Imperialism): বহু চিন্তাবিদে ক'ব বিচাৰে যে বিশ্বায়নক উপনিৰেশিকতাবাদৰ এক নতুন কৌশলৰ বাহিৰে আন একো নহয়। বিশ্বায়নৰ বোজা পৃথিবীৰ উন্নত পুঁজিবাদী বাস্তুসমূহে অন্যান্য অনৱত আৰু উন্নয়নশীল বাস্তুবিলাকৰ ওপৰত জাপি দিয়া বুলি সমালোচনা কৰা হয়। উন্নয়নশীল বাস্তুবিলাকৰ বজাৰ অধিগ্ৰহণ কৰি পুঁজি বিনিয়োগ কৰাই এই বিশ্বায়ন প্ৰক্ৰিয়াটোৰ মূল লক্ষ্য বুলি বহু চিন্তাবিদে মত প্ৰকাশ কৰিছে।

(৬) তথ্য আৰু প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ সম্প্ৰসাৰণ (Expansion of Information and Technology): তথ্য আৰু প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ সম্প্ৰসাৰণ তথা প্ৰযুক্তিগত বিপ্লবে যোগাযোগ আৰু পৰিবহণ ব্যৱস্থাৰ ক্ষেত্ৰত আমূল পৰিৱৰ্তন সাধন কৰিছে। ইয়াৰ ফলত বিশ্বৰ এক প্রান্তৰ পৰা অন্য প্রান্তলৈ জনসাধাৰণে অতি কম সময়তে যোগাযোগ, যাতায়াত কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে।

(৭) ভৌগোলিক ব্যৱধানৰ অধীক্ষতি (Non-recognition of Geographical distinction): বিশ্বায়নে বিশ্বৰ বিভিন্ন বাস্তুৰ মাজত থকা ভৌগোলিক পৰিসীমাৰ ব্যৱধানৰ নীতিত বিশ্বাস নকৰে। ই বিভিন্ন জাতীয় বাস্তুবিলাকৰ ভৌগোলিক সীমাক আওকাণ কৰিবানা বাস্তুৰ ভিন্নমুখী কাৰ্যকলাপৰ ওপৰত প্ৰভাৱ পেলোৱাৰ প্ৰচেষ্টা চলায়।

(৮) আমদানি ৰপ্তানি ব্যৱস্থাৰ উদাৰীকৰণ (Liberalisation of Import-Export System): বিশ্বায়নৰ আন এক গুৰুত্বপূৰ্ণ বৈশিষ্ট্য হৈছে যে ই বাস্তুৰ ভৌগোলিক সীমা অতিক্ৰম কৰি দ্বাৰা সামগ্ৰী আৰু সেৱাসমূহৰ মুক্ত আদান-প্ৰদানৰ লগতে ইবিলাকৰ আমদানি আৰু ৰপ্তানিকৰণৰ ক্ষেত্ৰত উদাৰ নীতি গ্ৰহণৰ পোষকতা কৰে।

বিশ্বায়নৰ কাৰকসমূহ (Causes of Globalisation): ইতিমধ্যে আমি গম পাই আহিছো যে বিশ্বায়ন বুলিলৈ বিশ্বৰ সকলো বাস্তুৰ জনসাধাৰণৰ মাজৰ আন্তঃনিৰ্ভৰশীলতা বৃদ্ধিৰ এক প্ৰক্ৰিয়াক সূচায়, এই বিশ্বায়নৰ ধাৰাটো উত্তৰ হোৱাৰ কাৰকসমূহ তলত বহলাই আলোচনা কৰা হ'ল—

(১) ছোভিয়েট সংঘর পতন আৰু পূৰ্ব ইউৰোপত সাম্যবাদৰ অবসান (Disintegration of Soviet Union and Demise of Communism in East Europe): ছোভিয়েট ইউনিয়নৰ পতনে বিশ্ববাসীক এটা কথাই বুজাইছিল যে সমাজবাদ আৰু সাম্যবাদৰ তুলনাত পশ্চিমীয়া পুঁজিবাদ আৰু উদাবৰতাবাদ শ্ৰেষ্ঠ আৰু ইয়াৰ লগে লগে নব্য উদ্ভাসিত এককেন্দ্ৰিক বিশ্বৰ বৃহৎ শক্তি হিচাপে আমেৰিকাৰ পৰিগণিত হৈছিল। বিশ্বৰ আন বাস্ট্ৰিবিলাকে আমেৰিকাৰ মুক্ত বজাৰ অৰ্থনীতিৰ নীতি অনুসৰণ কৰাৰ লগে লগে লগে বিশ্বায়নৰ পথ গোলকীয় অৰ্থনীতিৰ লগত একীভূত কৰি লোৱাৰ লগে লগে লগে বিশ্বায়নৰ উদ্ভূত হোৱাৰ ক্ষেত্ৰত সাম্যবাদী শাসনৰ অৱনতিয়ে অনুষ্টক হিচাপে ক্ৰিয়া কৰে।

(২) উদাৰীকৰণ নীতি (Policy of Liberalisation): বিশ্বৰ বাস্ট্ৰিবিলাকে প্ৰহণ কৰা উদাৰীকৰণ নীতিয়ে আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় অৰ্থনীতিৰ আদান-প্ৰদানৰ ক্ষেত্ৰত বাধা-নিষেধসমূহ দূৰ কৰিছিল আৰু ইয়াৰ জৰিয়তে বিশ্বায়নৰ বিকাশৰ পথ প্ৰশঞ্চ হৈ পৰিছিল। বিশ্বায়নৰ প্ৰক্ৰিয়াটোৱে সাধাৰণতে বাস্ট্ৰিবিলাকৰ ঔদ্যোগিক আৰু অন্যান্য সেৱাখণ্ডসমূহৰ বিভিন্ন কাৰ্যকলাপসমূহৰ লগত জড়িত চৰকাৰী বিধি-বিধানসমূহৰ শিথিলতাৰ কথা সূচায়। এই উদাৰীকৰণেই হৈছে একমাত্ৰ চাবি-কাঠি স্বৰূপ যাৰ সহায়ত তৃতীয় বিশ্বৰ বাস্ট্ৰসমূহে গোলকীয় অৰ্থনীতিৰ পথত অগ্ৰসৰ হওঁতে বিশ্বায়নৰ প্ৰক্ৰিয়াটোৱে লগত একীভূত হৈ পৰিছে। এই উদাৰীকৰণে উৎপাদনৰ সুবিধাসমূহৰ একত্ৰীকৰণৰ লগতে বিভিন্ন বাস্ট্ৰীয় বজাৰবিলাকৰ একত্ৰীকৰণৰ ক্ষেত্ৰতো সুবিধা প্ৰদান কৰে। তৃতীয় বিশ্বৰ বাস্ট্ৰিবিলাকৰ অৰ্থনৈতিক বিকাশ তথা উন্নয়নৰ ক্ষেত্ৰত বিশ্বায়ন হৈছে আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় মুদ্ৰা নিধি আৰু বিশ্ব বেংকৰ দৰে বহুপার্ক্ষিক বিভৌয় অনুষ্ঠানসমূহৰ নীতিৰ বিধান (Policy Prescription)।

(৩) প্ৰযুক্তিগত উন্নতি (Technological Advancement): পৰিবহণ আৰু যোগাযোগ ব্যৱস্থাৰ ক্ষেত্ৰত হোৱা বিপ্লবে সমগ্ৰ পৃথিৰীখনকে এখন গোলকীয় গাঁৱলৈ পৰিণত কৰি তুলিছে। যাৰ ফলত বিভিন্ন বাস্ট্ৰী মাজত মূলধন, দ্রব্য সামগ্ৰী, মনৰ ভাবনা আৰু জনসাধাৰণৰ পাৰম্পৰিক আদান-প্ৰদান ক্ষিপ্র গতিত সন্তুষ্টি হৈ উঠিছে। যোৱা দুই তিনিটা দশক জুৰি কাৰিকৰী আৰু প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ ক্ষেত্ৰত নাটকীয় পৰিৱৰ্তন সংঘটিত হৈছে। এই ক্ষেত্ৰত আমি নিম্নোক্ত কাৰকসমূহ উল্লেখ কৰিব পাৰোঁ : সহজলভ্য টেলিফোনিক সেৱা, ই-মেইলৰ সুবিধা, পৰিকলন, তীব্ৰবেগী আকাশশীয়ান আৰু বৃহৎ জাহাজ — এই সকলোবিলাকে বাস্ট্ৰিবিলাকৰ মাজত দ্রব্য সামগ্ৰী আৰু জনসাধাৰণৰ আদান-প্ৰদানৰ ক্ষেত্ৰত সকলোধাৰণৰ বাধা-নিষেধসমূহৰ ক্ষেত্ৰত শিথিলতা আনি দিছে। অৰ্থনৈতিক ক্ষেত্ৰখনত চালে দেখা যায় যে পৰিবহণ আৰু যোগাযোগ ব্যৱস্থাৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰযুক্তিগত আনন্দিত অতিৰিক্ত ব্যৱসায়িক নিগমসমূহক আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় পৰ্যায়ত উৎপাদনৰ লগতে বজাৰকেন্দ্ৰিক অগ্ৰগতিয়ে অতিৰিক্ত ব্যৱসায়িক নিগমসমূহক আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় পৰ্যায়ত উৎপাদনৰ লগতে বজাৰকেন্দ্ৰিক কৌশলসমূহ উদ্ভাৱন কৰাৰ ক্ষেত্ৰত অধিক উৎসাহিত কৰি তুলিছে। বৰ্তমান সময়ত বিশ্বৰ আধাৰকৈও বেছি সংখ্যক দ্রব্য সামগ্ৰী আৰু সেৱা আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় পৰ্যায়ৰ কৰ্পায়িত পৰিকল্পনা, আৰ্হি উৎপাদন আৰু বিক্ৰীৰ কৌশলৰ ভিত্তিত উৎপাদিত হয়। এয়েই নহয় আনকি যোগাযোগ ব্যৱস্থাৰ ক্ষেত্ৰতো অতিৰিক্তীয় গণমাধ্যম, কৌশলৰ ভিত্তিত উৎপাদিত হয়। এয়েই নহয় আনকি যোগাযোগ ব্যৱস্থাৰ ক্ষেত্ৰতো অতিৰিক্তীয় গণমাধ্যম, কৌশলৰ ভিত্তিত উৎপাদিত হয়। এয়েই নহয় আনকি যোগাযোগ ব্যৱস্থাৰ ক্ষেত্ৰতো অতিৰিক্তীয় গণমাধ্যম,

গ্রহণ করি আছিছে। বহলভাবে ক'ব পারি যে যোগাযোগ ব্যবস্থার বৈশ্঵িক পরিবর্তনে বিশ্ব নানা বাস্তুবিলাকৰ অর্থনৈতিক একত্রীকৰণৰ ক্ষেত্রত সূচলতা আনি দিছে। কিন্তু বিশ্বায়নৰ মাত্রা প্রতিখন বাস্তুতে সমপর্যায়ৰ নহয়। এক পরিসাংখ্যিক তথ্যৰ পৰা এইটো অনুমেয় যে বিশ্বৰ ৬২ খন বাস্তুৰ ভিতৰত আয়াৰলেণ্ড, চুইজাৰলেণ্ড, চুইডেন, নেডাবলেণ্ড আৰু ছিংগাপুৰে বিশ্বায়নৰ ক্ষেত্রত সৰ্বাধিক ক্ষৰ লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে।

(৪) আন্তঃবাস্তুৰ সংগঠনবিলাকৰ ভূমিকা (Role of International Organisations): বিশ্বায়নৰ বিকাশৰ ক্ষেত্রত আন্তঃবাস্তুৰ সংগঠনবিলাকৰ ভূমিকা লেখত ল'বলগীয়া। বিশ্ব বাণিজ্য সংস্থা, আন্তঃবাস্তুৰ মুদ্রা নিধি, বিশ্ব বেংক আদিকে ধৰি বাস্তু সংঘৰ অন্যান্য সংস্থাবিলাক, যেনে — আন্তঃবাস্তুৰ বনুৱা সংস্থা, বাস্তুসংঘৰ উন্নয়ন আঁচনি, বাস্তুসংঘৰ বাণিজ্য আৰু বিকাশ পৰিষদ বা চমুকৈ UNCTAD আদি বিলাকে এনে এক আন্তঃবাস্তুৰ বাতাবৰণৰ সৃষ্টি কৰিছে যি বিশ্বায়নৰ প্ৰক্ৰিয়াটো উন্নৰণ হোৱাত অৱদান যোগাইছে। দ্বিতীয় মহাযুদ্ধৰ পৰৱৰ্তী সময়ত ব্ৰেটন উড়চ অনুষ্ঠানবিলাক যুক্ত যি অর্থনৈতিক শৃংখলা বৰ্তি আছিল তাৰ উদ্দেশ্য আছিল অর্থনৈতিক জাতীয়তাবাদৰ সম্প্ৰসাৰণ ৰোধ কৰি অর্থনৈতিক উদাৰীকৰণক উন্নীত কৰা যিয়েই অর্থনৈতিক বিশ্বায়নৰ বাবে যাবতীয় অনুষ্ঠানিক ব্যৱস্থাপনা (Institutional Mechanism)-ৰ যোগান ধৰিছিল। এই প্ৰসংগতে উল্লেখ কৰা সমীচীন হ'ব যে দ্বিতীয় মহাসমৰৰ অন্ত হোৱাৰ আগে আগে ১৯৪৪ চনত আমেৰিকাৰ ব্ৰেটন উড়চ নামৰ ঠাইত তথাকথিত মিত্ৰক্ষণি (Allied forces)-ৰ চৰকাৰসমূহ একত্ৰিত হৈ দুটা সংস্থাৰ সৃষ্টি কৰিছিল। (১) আন্তঃবাস্তুৰ মুদ্রা নিধি আৰু (২) পুনঃনিৰ্মাণ আৰু উন্নয়নৰ বাবে আন্তঃবাস্তুৰ বেংক। উল্লেখযোগ্য যে দ্বিতীয়টো সংস্থাক পৰৱৰ্তী সময়ত বিশ্ব বেংক নামেৰে নামকৰণ কৰা হয়। পৰৱৰ্তী সময়ত বাণিজ্য আৰু শুল্কৰ সাধাৰণ চুক্তি বা চমুকৈ GATT ইয়াৰ অন্তৰ্ভুক্ত হয়। উল্লেখযোগ্য যে এই সংস্থাকেইটাক একেলগে ব্ৰেটন উড়চ অনুষ্ঠান বুলি অভিহিত কৰা হয়।

তৃতীয় বিশ্ব বাস্তুবিলাকে যি ঋণৰ সংকট (Debt Crisis)ৰ সমস্যাৰ সন্মুখীন হৈছিল সেই সমস্যাই আন্তঃবাস্তুৰ মুদ্রানিধি আৰু বিশ্ব বেংকক সেই বাস্তুবিলাকৰ ওপৰত অর্থনৈতিক উদাৰীকৰণৰ ধাৰ জাপি দিয়াৰ সুযোগ প্ৰদান কৰিছিল। তদুপৰি পূৰ্বৰ সমাজবাদী শিবিৰ অন্ত পৰাৰ লগে লগে পূৰ্বৰ কেন্দ্ৰীয়ভাৱে পৰিকল্পিত অর্থনৈতিক ব্যৱস্থাসমূহত উদাৰীকৰণ আৰু বজাৰীকৰণ (Marketisation)ৰ পথ প্ৰশস্ত কৰি তুলিছিল। দৰাচলতে উপৰিউক্ত দুই ধৰণৰ পৰিবৰ্তনে আন্তঃবাস্তুৰ মুদ্রানিধি আৰু বিশ্ব বেংকক তৃতীয় বিশ্ব বাস্তুবিলাকৰ অর্থনৈতিক বিশ্বায়নৰ প্ৰক্ৰিয়াটোত অন্তৰ্ভুক্তিকৰণৰ বাবে প্ৰভাৱিত কৰিবলৈ পৰ্যাপ্ত পৰিমাণৰ সুযোগ প্ৰদান কৰিছিল।

(৫) মনস্তান্ত্ৰিক একত্ৰীকৰণ (Psychological Integration): মনস্তান্ত্ৰিক একত্ৰীকৰণো বিশ্বায়ন উন্নৰ হোৱাৰ আন এক প্ৰধান কাৰণ। বিশ্বায়ন কেৱল পৰ্যাপ্ত যোগাযোগ ব্যৱস্থাৰ উন্নীতকৰণৰ ফলশ্ৰুতি এনে অনুভৱ হোৱাৰ মূলতে হৈছে যে বিশ্ব বিভিন্ন অঞ্চলৰ জনসাধাৰণে আন আন অঞ্চলৰ জনসাধাৰণৰ নহয়। ইয়াৰ উন্নৰ হোৱাৰ মূলতে হৈছে যে বিশ্ব বিভিন্ন অঞ্চলৰ জনসাধাৰণে আন আন অঞ্চলৰ জনসাধাৰণৰ নহয়। ইয়াৰ উন্নৰ হোৱাৰ মূলতে হৈছে যে বিশ্ব বিভিন্ন অঞ্চলৰ জনসাধাৰণে আন আন অঞ্চলৰ জনসাধাৰণৰ নহয়। বৰ্তমান সময়ত দেখা যায় যে বিশ্বৰ লগত একত্ৰীকৰণৰ বিষয়ে অনুভৱ কৰিছে আৰু ইয়াক স্বীকাৰ কৰিছে। বৰ্তমান সময়ত দেখা যায় যে বিশ্বৰ কোনো এক প্ৰান্তত সংঘটিত হোৱা ঘটনাই তাৎক্ষণিকভাৱে আন আন অঞ্চল প্ৰভাৱিত কৰে। উদাহৰণ স্বৰূপে কোনো বার্ডফুল বা চুনামীৰ প্ৰভাৱ কোনো এখন বাস্তুতেই কেৱল সীমাবদ্ধ নহয়। একেদেৰে যেতিয়া কোনো এখন বাস্তুত গুৰুত্বপূৰ্ণ অর্থনৈতিক ঘটনা সংঘটিত হয় তাৰ প্ৰভাৱ আন্তঃবাস্তুৰ পৰ্যায়ত অনুভৱ কৰা হয়। অতিৰিক্তৰ গণমাধ্যম নিগমসমূহে বিশ্বায়ন সম্বন্ধীয় সচেতনতা জনসাধাৰণৰ মাজত বৃদ্ধি কৰাৰ ক্ষেত্ৰত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা

গ্রহণ করিছে আর এনেদেরে বিশ্ব জনগণের মাজত মনস্তান্তির একটীকরণের পথ প্রশংস্ত করি তুলিছে।
বিশ্বায়নের বিভিন্ন দিশসমূহ (Different Dimensions of Globalisation):

**ইতিমধ্যে আগতেই উল্লেখ করি অহা হৈছে বিশ্বায়ন হৈছে এনে এক প্রক্রিয়া য'ত বিভিন্ন সমাজের
অবস্থিত জনসাধারণ অথবা সমাজের ওপরত প্রভাব পেলায়। গতিকে এক প্রক্রিয়া হিচাপে বিশ্বায়নক তিনিটা
দিশত অভিযুক্তি (Manifestation) দেখিবলৈ পোরা যায়। এই দিশ তিনিটা হৈছে ক্রমে —**

(ক) ৰাজনৈতিক বিশ্বায়ন (Political Globalisation): ৰাজনৈতিক বিশ্বায়নে সমগ্র বিশ্বব্যাপী
ৰাষ্ট্ৰ যে প্রধান নায়ক সেই ধাৰণা আৰু ৰাষ্ট্ৰীয় ক্ষেত্ৰত তাৰ অৱসান হোৱাৰ কথা সূচায়। ই এনে এক গোলকীয়
ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ জৰিয়তে সম্পর্ক বক্ষা কৰি চলিব পাৰে।

সমাজবিজ্ঞানৰ এক অধ্যয়নৰ বিষয় হিচাপে বিশ্লেষণ কৰিবলৈ দেখা যায় যে ৰাজনীতি আৰু অৰ্থনীতি
উভয়ৰে প্রধান উদ্দেশ্য হৈছে ব্যক্তি আৰু সমাজের সুখ-সন্তোগ আৰু উন্নয়ন তথা প্ৰগতি দ্বাৰা গতি কৰা। এই
ক্ষেত্ৰত জন ষ্টির্বোট (John Stewart) নামৰ অধ্যাপকজনে কৰা মন্তব্য প্ৰণীত হোৱায়। তেওঁৰ মতে পৰিয়ালৰ
লগত মিতব্যয়িতাৰ সম্পর্ক থকাৰ নিচিনাকৈ ৰাষ্ট্ৰৰ লগত অৰ্থনৈতিক দিশৰ সম্পর্কও বিদ্যমান। তদুপৰি
অৰ্থনৈতিক সমস্যাৰ সমাধান, উৎপাদন, বিনিময়, বিতৰণ আদি আৰ্থ-ৰাজনৈতিক প্ৰক্ৰিয়াৰ অংশবিশেষ হোৱাৰ
বাদে আন একো নহয়, গতিকে এনে প্ৰেক্ষাপটত বিশ্বায়নক এক প্ৰধান মাত্ৰা হিচাপে ৰাজনৈতিক মাত্ৰা তথা
দিশটোক অভিহিত কৰিব পাৰি।

(খ) অৰ্থনৈতিক বিশ্বায়ন (Economic Globalisation): বিশ্বায়নক বহু চিন্তাবিদে মূলতঃ এক
অৰ্থনীতি ধাৰণা হিচাপে অভিহিত কৰিব খোজে। অৱশ্যে বিশ্বায়নৰ বহুবিলাক কথা যে মূলতঃ অৰ্থনৈতিক
ধাৰণাকেন্দ্ৰিক সেয়া কোনোপথেই নুই কৰিব নোৱাৰিব। অৰ্থনৈতিক বিশ্বায়নে সমগ্র বিশ্বব্যাপী ৰাষ্ট্ৰবিলাকৰ
মাজের অৰ্থনৈতিক সম্পর্কৰ তীব্ৰতাৰকণ আৰু সম্প্ৰসাৰণকৰণক সূচায়। ১৯৪৪ চনত ব্ৰেটেন উড় সম্মিলনৰ
ফলশ্ৰূতিত সৃষ্টি হোৱা আন্তঊৰাষ্ট্ৰীয় মুদ্ৰানিধি আৰু বিশ্ব বাণিজ্য সংস্থা আদি সংস্থাসমূহে সমগ্র বিশ্ব অৰ্থনৈতিক
নীতি নিৰ্ধাৰণ প্ৰক্ৰিয়াত বিশেষ গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পৰহণ কৰে। অৱশ্যে অৰ্থনৈতিক বিশ্বায়নক তেনেধৰণে ঠেক
গণ্ডীৰ পৰিসীমাত আৰম্ভ কৰি ৰাখিব নোৱাৰিব। বিশ্ব অৰ্থনীতিত উপৰিউক্ত আন্তঊৰাষ্ট্ৰীয় বিভৌয় অনুষ্ঠান
দুটাৰ যিবিলাকে বিশেষ ভূমিকাত অৱৰ্তীৰ্ণ হোৱা পৰিলক্ষিত হয়।

(গ) সাংস্কৃতিক বিশ্বায়ন (Cultural Globalisation): বিশ্বায়নৰ ৰাজনৈতিক আৰু অৰ্থনৈতিক
দিশ দুটাৰ বাহিৰেও সাংস্কৃতিক দিশ এটা পৰিলক্ষিত হয়। ‘সংস্কৃতি’ অৱধাৰণাটো অতিশয় অৰ্থবহু। মানৱ
জীৱনৰ সকলো দিশকে সামগ্ৰিকভাৱে ‘সংস্কৃতি’ পদটোৱে সাঙুৰি লয়। মানৱ জীৱনৰ নূনতম প্ৰয়োজনসমূহৰ
পৰা আৰম্ভ কৰি পৰিয়ালৰ মাজে ব্যবহাৰ, সামাজিক আচৰণ, ভাষা, ধৰ্ম, সাহিত্য-কলা, সংগীত, নৃত্য, বাদ্য,
ভাওনা, স্বাস্থ্য, উৎসৱ-পাৰ্বণ আদি সকলোবিলাকেই বিশ্বায়নৰ সাংস্কৃতিক দিশটোৱ আওতাৰ ভিতৰত পৰে।
সাংস্কৃতিক বিশ্বায়নৰ অৰ্থ হৈছে “সমগ্ৰ বিশ্ব” ব্যাপী ৰাষ্ট্ৰবিলাকৰ মাজের সাংস্কৃতিক সম্পর্কৰ সম্প্ৰসাৰণ আৰু

তীব্রতরকরণ। বিশ্বায়নের প্রভাব ব্যক্তিগত আৰু সামাজিক জীৱনৰ সৈতে ঘনিষ্ঠভাৱে জড়িত ভাষা, ধৰ্ম, শিল্প, কলা, পৰিয়ালৰ সুখ-সমৃদ্ধি সমিতিৰ সমগ্ৰ সাংস্কৃতিক দিশ আৰু ধাৰণাৰ ওপৰত বিশ্বপি পৰাৰ উপকৰণ হৈছে আৰু সেয়েহে এনে স্থলত বিশ্বায়নের পৰিণতিত বিশ্বৰ বাবে বৰণীয়া সংস্কৃতিৰ প্রতি প্ৰত্যাহানৰ সৃষ্টি কৰাৰ আশংকা কৰা হৈছে।

বিশ্বায়নে প্ৰসাৰতা লাভ কৰা কাৰণসমূহ (Causes for the spread of Globalisation): ১৯৮০ৰ দশকৰ পৰৱৰ্তী সময়ত অতি দ্রুত গতিত বিশ্বায়নে প্ৰসাৰতা লাভ কৰাৰ কাৰণসমূহ তলত আলোচনা কৰা হ'ল—

প্ৰথমতে, ৰাষ্ট্ৰৰ অৰ্থনৈতিক শক্তিসমূহে আৰোপ কৰা বাধ্যবাধকতাৰ কাৰণে জাতি ৰাষ্ট্ৰই গোলকীকৰণ নীতি গ্ৰহণ কৰিবলৈ বাধ্য হৈছে। উদাহৰণস্বৰূপে— ৰাষ্ট্ৰসমূহত খৰতকীয়া উদ্যোগীকৰণ আৰু উচ্চ প্ৰযুক্তিবিদ্যা প্ৰয়োগৰ উপৰিও উৎপাদন কাৰ্য বিশেষজ্ঞৰ দ্বাৰা কৰা কাৰণে প্ৰচুৰ পৰিমাণে সামগ্ৰীৰ উৎপাদন হৈছে। গোলকীকৰণৰ অবিহনে উৎপাদিত এনে সামগ্ৰীৰোৰে বজাৰ লাভ কৰা সন্তুষ্ট নহয়। স্বাভাৱিকতে বিদেশী উৎপাদিত সামগ্ৰীৰ কাৰণে জাতীয় ৰাষ্ট্ৰই বজাৰ মুকলি কৰি দিবলৈ বাধ্য হৈছে।

দ্বিতীয়তে, বিনিয়োগৰ কাৰণে মূলধনৰ অভাৱ আৰু উচ্চ কাৰিকৰী জ্ঞান আৰু প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ অভাৱৰ কাৰণে তৃতীয় বিশ্বৰ ৰাষ্ট্ৰসমূহে গোলকীকৰণ আৰু অৰ্থনৈতিক উদাৰীকৰণৰ অংশীদাৰ হ'ব লগা হৈছে। গোলকীকৰণৰ কাৰণে জাতীয় ৰাষ্ট্ৰই বিদেশী বস্তু আমদানিত থকা বাধা-নিয়েধ আঁতৰ কৰিবলগা হৈছে আৰু একে সময়তে বণ্ণানৰো সুযোগ সুবিধা গ্ৰহণ কৰিবলৈ বাধ্য হৈছে।

তৃতীয়তে, জনসাধাৰণে বিদেশত উৎপাদিত সামগ্ৰী বিচাৰি কৰা আগ্ৰহ আৰু ইয়াৰ বাবে হোৱা প্ৰেৰণ হেঁচাৰ বাবেও ৰাষ্ট্ৰই গোলকীকৰণ নীতি গ্ৰহণ কৰিব লগা হৈছে।

চতুৰ্থতে, উত্তৰৰ উন্নত ৰাষ্ট্ৰোৰে দক্ষিণৰ অনুন্নত আৰু উন্নয়নশীল ৰাষ্ট্ৰোৰত গোলকীকৰণ ধাৰণাটোৱ সমৰ্থনত প্ৰচাৰ চলাইছে আৰু ইয়াক জনপ্ৰিয় আৰু গ্ৰহণীয় কৰিবৰ কাৰণে নিয়ন্ত্ৰণৰ প্ৰচেষ্টা চলাইছে। সেইবাবে গোলকীকৰণক উত্তৰৰ আৰু দক্ষিণৰ ৰাষ্ট্ৰোৰৰ মাজাৰ অৰ্থনৈতিক সম্পৰ্ক প্ৰভাৱিত কৰা এক অৰ্থনৈতিক নীতি বুলি বাখ্যা কৰা হয়।

পঞ্চমতে, উত্তৰৰ উন্নত ৰাষ্ট্ৰোৰে দক্ষিণৰ অনুন্নত আৰু উন্নয়নশীল ৰাষ্ট্ৰোৰৰ ওপৰত গোলকীকৰণ জাপি দিয়া বুলি কোৱা হয়। উত্তৰৰ ৰাষ্ট্ৰোৰে এনেকৈ সমালোচনা কৰাৰ প্ৰধান যুক্তি হ'ল যে এই ৰাষ্ট্ৰোৰে গোলকীকৰণৰ নাম, উন্নত কাৰিকৰী কৌশল আৰু প্ৰযুক্তিবিদ্যা হস্তান্তৰৰ নামত দক্ষিণৰ ৰাষ্ট্ৰোৱলৈ আওপুৰণি প্ৰযুক্তিবিদ্যা হস্তান্তৰ কৰে আৰু এনেকৈ অৰ্থনৈতিকভাৱে দুৰ্বল ৰাষ্ট্ৰোৰক শোষণ কৰাৰ বাট মুকলি কৰিব।

ষষ্ঠতে, পৃথিবীৰ যিবিলাক ৰাষ্ট্ৰ নিজৰ সৰু বৰ আটাইবোৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ কাৰণে আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় বজাৰৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল সেই ৰাষ্ট্ৰোৰে গোলকীকৰণ গ্ৰহণ কৰিবলৈ আৰু বিদেশী বিনিয়োগ, বিদেশী বজাৰক আদৰণী জনাবলৈ বাধ্য হৈছে।

সপ্তমতে, অৰ্থনৈতিকভাৱে দুৰ্বল তৃতীয় বিশ্বৰ জনবহুল ৰাষ্ট্ৰোৰে বিনিয়োগৰ কাৰণে হোৱা মূলধনৰ অভাৱ, প্ৰয়োজনীয় আন্তঃগাঁথনি আৰু উন্নত যোগাযোগ ব্যৱস্থাৰ অভাৱৰ কাৰণে বিদেশী বিনিয়োগ, উন্নত প্ৰযুক্তিবিদ্যা আমদানিৰ আশাত গোলকীকৰণক আদৰণী জনাই ৰাষ্ট্ৰীয় বজাৰ বহুজাতিক কোম্পানীবিলাকৰ

কাৰণে
হৈছে।
কৰাতো
কৰাটো :

ব
সকলো ৰ
প্ৰভাৱ যে
ধৰণৰ প্ৰভাৱ
বিনিয়োগৰ
সকাৰাত্মক

(১)
বহু উন্নয়নশী
দুৰ্যোগী ৰাষ্ট্ৰ
জীৱন নিৰ্বাচন
ৰাষ্ট্ৰই যাতে
কৰিব পৰাবৰ্তী
আদি প্ৰস্তুত

(২)
ৰাষ্ট্ৰবিলাকৈ
কৰে। মূলধন
ক্ষেত্ৰত উৎপন্ন
মাত্ৰা ক্ৰমাবলৈ

(৩)
জ্ঞানৰ জৰিয়তে
বিশ্বেৰণে কাৰণে
উৎপাদনী দক্ষতা

(৪) উ
উপভোগৰ বাচ
উন্নত কৰিব পা

কারণে মুকলি করি দিবলগীয়া হৈছে আৰু আন্তঃবাস্তুয় বিভীয় অনুষ্ঠানৰ নিৰ্দেশনা মানি চলিব লগা হৈছে। অৱশ্যে গোলকীকৰণৰ পিছতো বাস্তুয় বজাৰ খনক বিদেশী প্রতিযোগিতাৰ পৰা সুৰক্ষা দান কৰাটো সফলতাৰে আৰু দক্ষতাৰ কৰিব পাৰিলে গোলকীকৰণৰ যোগেদি বাস্তুয় অৰ্থনৈতিক শক্তিশালী কৰাটো সন্তুষ্টিৰ হ'ব পাৰে।

বিশ্বায়নৰ প্ৰভাৱ (Impact of Globalisation)

বৰ্তমান যুগত বিশ্বায়ন এক বাস্তুৰ সত্য। ইয়াক অস্থীকাৰ কৰা কোনো পথেই সন্তুষ্টি নহয়। পৃথিবীৰ সকলো বাস্তুৰ ক্ষেত্ৰতেই বিশেষকৈ উন্নয়নশীল বাস্তুসমূহৰ ক্ষেত্ৰত বিশ্বায়নৰ প্ৰভাৱ অনন্বীক্ষ্য। অৱশ্যে এই প্ৰভাৱ যে অকল সকাৰাত্মক (Positive) এনে নহয়, বিশ্বায়নৰ সকাৰাত্মক আৰু নকাৰাত্মক (Negative) এই দুই ধৰণৰ প্ৰভাৱ পৰিলক্ষিত হয়।

বিশ্বায়নৰ সকাৰাত্মক প্ৰভাৱ (Positive impact of Globalisation): সামগ্ৰিকভাৱে বিশ্বায়নৰ সকাৰাত্মক প্ৰভাৱ সম্পর্কে নিম্নোক্ত যুক্তিসমূহ অৱতাৰণা কৰিব পাৰি —

(১) **উন্নয়নশীল বাস্তুসমূহৰ বাবে লাভজনক (Beneficial for Developing States):** বিশ্বায়নে বহু উন্নয়নশীল বাস্তুৰ দৰিদ্ৰতা নিৰ্মূল কৰি বাস্তুবিলাকৰ ঘৰৱা অৰ্থনীতিৰ সৱলীকৰণৰ ক্ষেত্ৰত অৱদান যোগাইছে। দুখীয়া বাস্তুবিলাকৰ অৰ্থনীতিৰ লগত উন্নত বাস্তুবোৰৰ অৰ্থনীতিৰ একীভূতকৰণে দুখীয়া বাস্তুবিলাক জনগণৰ জীৱন নিৰ্বাহৰ মানদণ্ড উন্নীত কৰাৰ সুযোগ প্ৰদান কৰিছে। চীন, ভাৰতৰ্ষ, মেক্সিকো আৰু হাংগেৰী আদি বহুবিলাক বাস্তুই যাতে নিজা নিজা জনমূৰি আয় বৃদ্ধি কৰিব পাৰে তাৰ বাবে বিশ্ব বজাৰৰ পৰা যাবতীয় সুবিধা লাভ কৰিব পৰাকৈ বিশ্ব বজাৰৰ নীতি-নিৰ্দেশনাৰ লগত সামঞ্জস্য বাখি বাস্তুয় নীতি, আঁচনি আৰু সংগঠন আদি প্ৰস্তুত কৰি লৈছে।

(২) **বৈদেশিক মূলধনৰ প্ৰবাহ (Flow of Foreign Capital):** বিশ্ব উন্নত বাস্তুবিলাকৰ পৰা অনুমত বাস্তুবিলাকলৈ বৈদেশিক প্ৰত্যক্ষ বিনিয়োগ (FDI)-ৰ ক্ষেত্ৰত বৈদেশিক মূলধনৰ নিয়মিত যোগানক উৎসাহিত কৰে। মূলধনৰ বিনিয়োগৰ ফলস্বৰূপে উন্নত বাস্তুবিলাকে লাভান্বিত হোৱাৰ সমান্তৰালভাৱে অনুমত বাস্তুবিলাকৰ ক্ষেত্ৰত উৎপাদনমুখী কাৰ্য্যকলাপত বিনিয়োগৰ পৰিমাণ বৃদ্ধি পায়। ইয়াৰ ফলত উন্নয়নশীল বাস্তুবিলাকৰ উৎপাদনৰ মাত্ৰা ক্ৰমান্বয়ে বৃদ্ধি পোৱা পৰিলক্ষিত হয়, যি বাস্তুখনৰ জনমূৰি আয় বৃদ্ধিৰ ক্ষেত্ৰতো সহায় কৰে।

(৩) **জ্ঞানৰ সম্প্ৰসাৰণ (Increase in Knowledge):** বিশ্বায়নে উন্নয়নশীল বাস্তুবিলাকে বৰ্ধিত জ্ঞানৰ জৰিয়তে অধিক প্ৰগতিৰ পথত আগবঢ়ি যোৱাৰ বাবে এক নতুন সক্ষমতা প্ৰদান কৰিছে। এই জ্ঞানৰ বিস্ফোৰণে কাৰিকৰী আৰু প্ৰযুক্তিগত পৰিৱৰ্তনৰ ক্ষেত্ৰত আন্তঃক্ৰিয়া আৰু প্রতিযোগিতা প্ৰকৃতিৰ পৰিৱৰ্তন কৰি উৎপাদনী দক্ষতা বৃদ্ধিত অৰিহণা যোগাইছে।

(৪) **উপভোক্তাসকলৰ বাবে উপভোগ্য (Beneficial for Consumers):** বিশ্বায়নে উপভোক্তাসকলক উপভোগৰ বাবে বিভিন্ন ধৰণৰ দ্ৰব্য সামগ্ৰীৰ যোগান সহজলভ্য কৰি তুলিছে। জনগণৰ জীৱন নিৰ্বাহৰ মানদণ্ড উপভোগৰ বাবে বিভিন্ন ধৰণৰ দ্ৰব্য সামগ্ৰীৰ অতি ন্যূনতম দৰত প্ৰাচুৰ্য্য সহজ হৈ পৰিছে। তদুপৰি বাস্তু উন্নত কৰিব পৰাকৈ উন্নত মানদণ্ডৰ দ্ৰব্য সামগ্ৰীৰ অতি ন্যূনতম দৰত প্ৰাচুৰ্য্য সহজ হৈ পৰিছে।

ভৌগোলিক সীমাবেধের বাহির পরা দ্রব্য সামগ্রীর মুক্ত আদান-প্রদানে ইবিলাকর মূল্য অধিক প্রতিযোগিতামূল্য করি তোলাৰ লগতে উপভোক্তাসকলক নিজৰ পছন্দ অনুসৰি বহু বিকল্পৰ মাজৰ পৰা বাছনি করি লোৱাৰ সুযোগ প্ৰদান কৰিছে।

(৫) বহুবাস্তীয় নিগমসমূহৰ অংশ গ্ৰহণ (**Entry of Multi National Corporations**): বিশ্বায়নৰ ফলত বহুবাস্তীয় নিগমসমূহ (MNC)-ৰ অংশ গ্ৰহণেৰে উৎপাদন আৰু বিতৰণ ব্যৱস্থাৰ বৃদ্ধি তথা উন্নীত কৰাটো সন্তৰপৰ হৈ উঠিছে। এই বহুজাতিক প্রতিষ্ঠানসমূহৰ দ্বাৰা প্ৰতিষ্ঠিত উদ্যোগ, কল-কাৰখানাসমূহত নিবনুৱা যুৱক-যুৱতীসকলৰ বাবে নতুন নতুন কৰ্ম সংস্থাপনৰ বাটু মুকলি হৈছে। এই বহুজাতিক প্রতিষ্ঠানসমূহে উৎপাদন ব্যৱস্থাত নতুন নতুন প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ প্ৰযোগৰ সূচনা কৰিছে। ইয়াৰ উপৰি গৱেষণা আৰু উন্নয়নমূলক কাৰ্যসূচীতো এই MNC বিলাকে বিনিৱোগ কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিছে। উন্নত ৰাষ্ট্ৰসমূহৰ পৰা উন্নয়নশীল ৰাষ্ট্ৰবিলাকলৈ নতুন কাৰিকৰী আৰু প্ৰযুক্তিগত কৌশলবিলাকৰ স্থানান্তৰিত কৰাৰ লগতো এই বহু বাস্তীয় নিগমবিলাক জড়িত। ইয়াৰ জৰিয়তে অনুমত আৰু উন্নয়নশীল ৰাষ্ট্ৰসমূহ অধিক পৰিমাণে উপকৃত হৈছে।

(৬) আন্তঃবাস্তীয় ব্যৱসায় আৰু বাণিজ্য (**International Trade and Commerce**): বিশ্বায়নে আন্তঃবাস্তীয় ব্যৱসায় আৰু বাণিজ্যৰ বিকাশৰ পথ প্ৰশস্ত কৰি তুলিছে। ৰাষ্ট্ৰবিলাকৰ মাজত মুক্ত প্রতিযোগিতামূলক বজাৰৰ আবিৰ্ভাৰ হৈছে। ৰাষ্ট্ৰবিলাকে নিজা অৰ্থনৈতিক স্বাৰ্থ সুৰক্ষিত কৰিবৰ কাৰণে আমদানি আৰু বপ্তানিৰ ক্ষেত্ৰত উদাৰ নীতি গ্ৰহণ কৰিছে। তদুপৰি বিশ্বায়নৰ ফলতেই ৰাষ্ট্ৰবিলাকে অধিক বজাৰ দখলৰ হকে গুণগত দ্রব্য সামগ্ৰী উৎপাদন কৰিবলৈ আগ্ৰহী হোৱা পৰিলক্ষিত হৈছে।

(৭) শান্তিৰ বাতাৰৰণ অক্ষুণ্ণ বৰ্খা (**Maintenance of Peaceful Atmosphere**): বিশ্বায়নৰ বাবে সমগ্ৰ বিশ্বতে শান্তিৰ বাতাৰৰণ বজাই ৰখাটো সন্তৰপৰ হৈ উঠিছে। বিশ্বৰ বিভিন্ন ৰাষ্ট্ৰবিলাকে তেওঁলোকৰ মাজৰ বিভিন্ন ধৰণৰ বিবাদবিলাক শান্তিপূৰ্ণ উপায়েৰে মীমাংসা কৰাৰ প্ৰয়াস চলাইছে আৰু ইয়াৰ ফলত বিভিন্ন ৰাষ্ট্ৰবিলাকৰ মাজত সংঘাতৰ সন্তাৱনা থীণ হৈ পৰিছে।

(৮) জাতীয়তাবাদ, সাম্রাজ্যবাদ, উপনিৰেশবাদৰ ধাৰণা অপ্রাসংগিক (**Irrelevance of Nationalism, Imperialism and Colonialism**): বিশ্বায়নৰ আন এক নকৰাত্মক প্ৰভাৱ হ'ল যে একমাত্ৰ গোলকীয় অনুভূতিৰ কাৰণেই জাতীয়তাবাদ, সাম্রাজ্যবাদ আৰু উপনিৰেশকতাবাদৰ ধাৰণাসমূহ অপ্রাসংগিক তথা অফলৱতী হৈ পৰিছে। বিশ্বায়নৰ ফলস্বৰূপে সমগ্ৰ প্ৰথৰীখন এখন গোলকীয় গাঁৱলৈ পৰিণত হৈছে। সকলো ৰাষ্ট্ৰৰ সাৰ্বভৌম ক্ষমতা সমান বুলি বিবেচনা কৰাৰ মূলতেই হৈছে বিশ্বায়নৰ ইতিবাচক প্ৰভাৱ।

বিশ্বায়নৰ নকৰাত্মক প্ৰভাৱ (**Negative impacts of Globalisation**): অধ্যাপক জয়তনুজ বন্দোপাধ্যায় (Jayantanuj Bandopadhyay)ৰ মতে বিশ্বায়নৰ নকৰাত্মক প্ৰভাৱ সম্পর্কে নিম্নোক্তসমূহ উৎপাদন কৰিব পাৰি।

(১) ৰাষ্ট্ৰীয় সাৰ্বভৌমত্বৰ ওপৰত কু-প্ৰভাৱ (**Bad Affect of National Sovereignty**): বহু চিন্তাবিদে মত পোৰণ কৰিছে যে বিশ্বায়নে ৰাষ্ট্ৰীয় সাৰ্বভৌমত্বৰ ওপৰত অশুভ প্ৰভাৱ পেলায়। সাৰ্বভৌমত্বৰ একাত্মকবাদী তত্ত্বটিৰ সমৰ্থকসকলে ৰাষ্ট্ৰীয় সাৰ্বভৌম শক্তি অবিভাজ্য বুলি যুক্তি দৰ্শাইছিল। কিন্তু বিশ্বায়ন

নীতির পরিপ্রেক্ষিতত সার্বভৌমত্ব এই দিশটো বেয়াকে প্রভাবিত হৈছে। বিশ্বায়নৰ বাবে কোনো বাট্টই নিরঞ্জুশ সার্বভৌমত্ব দাবী কৰিব নোৱাৰে।

(২) **পুঁজিবাদী অর্থনৈতিক পুনৰুৎসব (Reinforcement of Capitalist Production):** বিশ্বায়নে ধনী-দুখীয়াৰ ব্যৱধান বৃদ্ধি কৰাত অবিহণ যোগাইছে। বিশ্বায়নৰ যি অর্থনৈতিক মুনাফা সেয়া ধনী বাট্টবিলাকেহে হ'বলগীয়া হৈছে। বিশ্ব বেংকেও এই ক্ষেত্ৰত সহমত প্ৰকাশ কৰিছে যে বিশ্বায়নে এফালে ধনী আৰু দুখীয়া ব্যৱধানৰ মাত্ৰা বৃদ্ধি কৰিছে।

(৩) **শোষণৰ আহিলা হিচাপে বিশ্বায়ন (Means for Exploitation):** বিশ্বায়ন প্ৰক্ৰিয়াৰ জৰিয়তে উন্নত ধনী বাট্টবিলাকে অনুন্নত আৰু উন্নয়নশীল বাট্টবিলাকলৈ অর্থনৈতিক সাহায্য প্ৰদান কৰাৰ জৰিয়তে উন্নত বাট্টবিলাকে দুৰ্বল বাট্টবিলাকৰ ওপৰত নিজৰ ভেটি সবল ৰূপত প্ৰতিষ্ঠা কৰে আৰু উন্নয়নশীল বাট্টবিলাকক শোষণ কৰাৰ পথ প্ৰশস্ত কৰে। এনেদেৰে বিশ্বায়নে অর্থনৈতিক দিশৰ পৰা বিভাজিত পৃথিবীত “উদাৰনৈতিক ধনতন্ত্ৰ”-ৰ ঘোষণা কৰে। বিশ্বায়নৰ সৈতে যুক্ত উন্নত প্ৰযুক্তিগত কোশলসমূহেৰে কেৱল ধনী বাট্টবিলাকহে উপকৃত হয়। বিশ্বৰ অনুন্নত দেশসমূহ ইয়াৰ পৰা কোনোধৰণে উপকৃত নহয় আৰু সেয়েহে এই বাট্টবিলাকৰ বাবে বিশ্বায়ন প্ৰক্ৰিয়া আশীৰ্বাদ নহয় বৰং অভিশাপ সৰুপহে।

(৪) **গোলকীয় অন্তৰ্শস্ত্ৰৰ বজাৰৰ সম্প্ৰসাৰণ (Expansion of Global Arms Market):** বিশ্বায়নৰ প্ৰক্ৰিয়াক্ষোৱে গোলকীয় অন্তৰ্শস্ত্ৰৰ বজাৰৰ সম্প্ৰসাৰণ ঘটোৱাৰ লগতে উন্নয়নশীল বাট্টবিলাকৰ মাজত অন্তৰ্শস্ত্ৰৰ বৃদ্ধি প্ৰতিযোগিতাক উচ্চটনি দিছে। এই ধৰণৰ অন্তৰ্শস্ত্ৰ বৃদ্ধিৰ বাবে কৰা প্ৰতিযোগিতাই বহু উন্নয়নশীল বাট্টৰ মাজৰ পাৰম্পৰিক সম্পৰ্কক বিঘ্নিত কৰি তুলিছে।

(৫) **আন্তঃবাট্টীয় সংগঠনবিলাকৰ ওপৰত ধনী বাট্টবিলাকৰ আধিপত্য বিস্তাৰ (Dominance of Rich Nations over International Organisations):** বিশ্বায়নৰ ফলত আন্তঃবাট্টীয় সংগঠনবিলাকো বেয়াকে প্ৰভাৱিত হৈছে। বিশ্বায়নৰ ফলত আন্তঃবাট্টীয় সংগঠনবিলাক আৰু ইবিলাকৰ কাৰ্য পদ্ধতিসমূহৰ ওপৰত ধনী উন্নত ধনী বাট্টবিলাক (আমেৰিকা)ৰ আধিপত্য বিস্তাৰক পুনৰজীৱিত কৰি তুলিছে। তুলনামূলকভাৱে উন্নত ধনী সদস্য বাট্টবিলাকে নিজা নিজা স্বার্থ সুৰক্ষিত তথা পূৰণ কৰিবৰ কাৰণে এই আন্তঃবাট্টীয় সংগঠনবিলাকে ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰে। উন্নত বাট্টবিলাকৰ এনে কাৰ্যকলাপে বিশ্বৰ আন আন বাট্টবিলাকক বিপথে পৰিচালিত কৰাৰ আশংকা থাকে।

(৬) **বাট্টৰ অর্থনৈতিক সার্বভৌমত্বৰ ওপৰত কু-প্ৰভাৱ (Bad effect on Economic Sovereignty of States):** বিশ্বায়নে উন্নয়নশীল বাট্টবিলাকৰ অর্থনৈতিক সার্বভৌমত্বৰ ওপৰত বিৰূপ প্ৰভাৱ পেলায়। বিশ্ব বাণিজ্য সংস্থাই ইয়াৰ সদস্য বাট্টই বেংকৰ বিধি-বিধান উলংঘন কৰা কাৰ্যৰ বৈধতা বিচাৰ কৰি অনুশাসনমূলক ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰাৰ ক্ষমতা বাণিজ্য আৰু ব্যৱসায়িক চুক্তি বা চমুকে GATT-ৰ

- ২। দৃষ্টিভঙ্গী হৈছে কোনো এক বিষয় অধ্যয়নৰ বাবে গ্ৰহণ কৰা বিজ্ঞানসম্মত কৌশল।
- ৩। দৃষ্টিভঙ্গী হৈছে কেতবোৰ পৰ্যায়ৰ সমষ্টি। অৰ্থাৎ সমস্যাৰ বাছনি কৰা, সমস্যাৰ লগত সংগতিপূৰ্ণ তথ্যসমূহ আহৰণ কৰা, তথ্যবোৰ বিশ্লেষণ কৰা আৰু তাৰপৰা কোনো এক সিদ্ধান্তত উপনীত হোৱা।।
- ৪। দৃষ্টিভঙ্গী হৈছে তত্ত্বৰ প্ৰতিষ্ঠাপক। ই বাস্তৱতাক ব্যাখ্যা কৰি তত্ত্ব প্ৰতিষ্ঠাত সহায় কৰে। অৰ্থাৎ যেতিয়া এটা দৃষ্টিভঙ্গীয়ে সমস্যা নিৰ্বাচন আৰু তথ্যৰ বিশ্লেষণৰ পৰা সাৰ্বজনীন সিদ্ধান্ত তৈয়াৰ কৰিব পাৰে তেতিয়া ই তত্ত্বলৈ কৃপান্তৰিত হয়।

অৰ্থাৎ, একোটা দৃষ্টিভঙ্গী সদায় একোটা নিৰ্দিষ্ট পদ্ধতিৰ লগত সংপৃক্ষ হৈ থাকে। আনহাতে, একোটা পদ্ধতি কেৰল এটা নিৰ্দিষ্ট দৃষ্টিভঙ্গীৰ লগতেই সংপৃক্ষ নহয়। সেয়ে একোটা দৃষ্টিভঙ্গীয়ে ইয়াৰ প্ৰাসংগিক পদ্ধতিক সূচিত কৰে বুলি যুক্তি দৰ্শোৱা হয়। উদাহৰণ স্বৰূপে— আচৰণবাদী দৃষ্টিভঙ্গী বৈজ্ঞানিক পদ্ধতিৰ লগত সম্পর্কিত (কাৰণ এক বাজনৈতিক পৰিৱেশৰ বিভিন্ন কৰ্তা বিলাকৰ আচৰণ সম্বন্ধে বিজ্ঞানসম্মত অধ্যয়ন সন্তুষ্টিৰ পৰ)। আনহাতে, আদৰ্শাত্মক দৃষ্টিভঙ্গী দাশনিক পদ্ধতিৰ লগত সম্পর্কিত। (কিয়নো দাশনিকগত ভাৱেহে প্ৰমূল্য আৰু মূল্যবোধ নিৰ্বপণ কৰিব পাৰি; বিজ্ঞানসম্মত পদ্ধতিৰে সন্তুষ্টিৰ পৰ)। দাশনিক দৃষ্টিভঙ্গী আৰু ঐতিহাসিক দৃষ্টিভঙ্গীয়ে যথাক্রমে দাশনিক পদ্ধতি আৰু ঐতিহাসিক পদ্ধতি ব্যৱহাৰৰ পৰামৰ্শ আগবঢ়োৱাৰ লগতে অধ্যয়নৰ বিষয়সমূহো সূচিত কৰে। ইয়াৰ বিপৰীতে বাজনীতি অধ্যয়নৰ অভিজ্ঞতাবাদী দৃষ্টিভঙ্গীয়ে বাজনৈতিক বিশ্লেষণৰ বিভিন্ন আৰ্হি যেনে— পদ্ধতিগত বিশ্লেষণ, গাথনিগত কায়বিষয়ক বিশ্লেষণ আৰু সিদ্ধান্ত গ্ৰহণৰ বিশ্লেষণ সূচিত কৰে। গতিকে ক'ব পাৰি যে একোটা দৃষ্টিভঙ্গীত পদ্ধতি থকাটো বাধ্যনীয়; কিন্তু সকলো পদ্ধতিতে দৃষ্টিভঙ্গী নাথাকিবও পাৰে।

বিশ্বায়ন সম্পর্কীয় বাস্তৱবাদী দৃষ্টিভঙ্গী (Realist Approach to Globalisation)

বিশ্বায়ন সম্পর্কীয় বাস্তৱবাদী দৃষ্টিভঙ্গীৰ মতে, বিশ্বায়নৰ পৰিপ্ৰেক্ষিততো ৰাষ্ট্ৰ পূৰ্বৰ দৰেই প্ৰভাৱশালী অনুষ্ঠান হিচাপে বৰ্তি থাকিব। বিশ্ব বাজনীতিত ৰাষ্ট্ৰৰ যি প্ৰভৃতি সেই প্ৰভৃতি বিশ্বায়নৰ দৰে শক্তিয়োৱে ও স্থিমিত কৰি তুলিব নোৱাৰে বৰঞ্চ বিশ্বায়নৰ পটভূমিত ৰাষ্ট্ৰীয় শক্তি পূৰ্বৰ তুলনাত যথেষ্ট বৰ্তমান বৃদ্ধি পোৱাৰহে সত্ত্বাবন্ধন আছে।

বাস্তৱবাদী দৃষ্টিভঙ্গীৰ পৃষ্ঠপোষকসকলে লগতে ইয়াকো মন্তব্য কৰিছে যে বিশ্বায়ন ব্যৱহাৰৰ ৰাষ্ট্ৰই নিজস্ব প্ৰয়োজনত উদ্বাবন কৰিছে। বিশেষকৈ শক্তিশালী ৰাষ্ট্ৰসমূহে নিজস্ব প্ৰভাৱ বিস্তাৱৰ প্ৰয়োজনতে বিশ্বায়নক কায়ৰকৰী কৰাটোত গুৰুত্ব প্ৰদান কৰি আহিছে। শক্তিধৰ ৰাষ্ট্ৰৰ প্ৰচেষ্টাতে আজি তাৰিখত বিশ্বায়ন বাস্তৱায়িত হৈছে।

বাস্তৱবাদী দৃষ্টিভঙ্গীৰ প্ৰক্ৰিয়াসকলে মত পোষণ কৰিছে যে বিশ্বায়নৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত আমি যি মুক্তি বাণিজ্য, বিশ্বায়িত মৌদ্রিক বজাৰ তথা বহুজাতিক উৎপাদনৰ এক ব্যৱহাৰ প্ৰত্যক্ষ কৰিছো। সেই সকলোৰ মূলতে

হৈছে পশ্চিমী
ব্যৱহাৰক কৌশল
বাস্তৱ
আৰু সহোৱা
অৰ্থনৈতিক চৰকৰ
নিৰ্ভৰশীলতা
মাজত সংঘাত

বিশ্বায়ন
কাৰ্যকৰ ব্যৱহাৰ
উৎপাদনশীলতা
প্ৰতিযোগিতাই
উদ্বাবন
অধিকতৰ প্ৰসাৰ
অৰ্থনৈতিক সুত্ৰ
স্থাপন কৰে।

এই দৃষ্টি
আৰু লাভজনক
উপলব্ধ হয়। বিশ্ব
উপলব্ধ কৰায়।

এই দৃষ্টি
ক্ষেত্ৰতো অবাধ
কৰা যায় তাৰ ফল
এক প্ৰগতিশীল

এই দৃষ্টি
প্ৰসাৰ সাধন হৈয়ে
বাজনৈতিক স্বাধীন
কৰাত উদ্গনি চৰকৰ

অন্যহাবে
প্ৰভাৱ সীমিত হৈয়ে

হৈছে পশ্চিমীয়া বাস্ত্রসমূহৰ স্বার্থক ব্যবস্থাপনা। বিশ্বেইকে আমেরিকাৰ স্বার্থক গতি দিয়াৰ প্ৰয়োজনতে বিশ্বায়ন ব্যৱস্থাক কৌশলপূৰ্ণ ৰূপত প্ৰক্ষেপ কৰিছে।

বাস্তৱাদী দৃষ্টিভঙ্গীৰ সমৰ্থকসকলে ইয়াকো ব্যক্তি কৰিছে যে বহুতে মন্তব্য কৰাৰ দৰে বিশ্বায়নে শান্তি আৰু সহযোগিতাৰ এক পৰিৱেশ উপলক্ষ নকৰাটোৱেই স্বাভাৱিক। তেওঁলোকৰ মতে, বিশ্বায়নৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত অৰ্থনৈতিক ক্ষেত্ৰত পাৰম্পৰিক নিৰ্ভৰশীলতাত এক পৰিৱেশ গঢ়ি উঠিছে সেই পৰিৱেশৰ পটভূমিত বহু সময়ত নিৰ্ভৰশীলতা বিশ্বাসী বাস্ত্রসমূহে পাৰম্পৰিক অসুৰক্ষাত অৱগাহন কৰাৰ স্থলহে আছে। বহুসময়ত বাস্ত্রসমূহৰ মাজত সংঘাতৰ পৰিৱেশ সৃষ্টি হোৱাৰ প্ৰৱল সন্তাৱনীয়তা প্ৰকট।

বিশ্বায়ন সম্পর্কীয় উদাবতাবাদী দৃষ্টিভঙ্গী (Liberal Approach to Globalisation)

বিশ্বায়নৰ উদাবতাবাদী দৃষ্টিভঙ্গীয়ে মূলতঃ ইয়াকে ব্যক্তি কৰে যে অৰ্থনৈতিক বিশ্বায়ন এক অতিকৈ কাৰ্যক্ষম ব্যৱস্থা। আৰ্থিক বিশ্বায়ন খুবেই প্ৰভাৱশালী আৰু এক গঠনমূলক ব্যৱস্থাপনা। অৰ্থনৈতিক বিশ্বায়নে উৎপাদনশীলতা বৃদ্ধিৰ সমান্বালকৈ প্ৰতিযোগিতাৰ এক পৰিৱেশক উৎসাহিত কৰে। উৎপাদনশীলতা আৰু প্ৰতিযোগিতাই সকলোলৈকে সন্তাৱনা কঢ়িয়াই আনে।

উদাবতাবাদী দৃষ্টিভঙ্গীৰ সমৰ্থকসকলে ইয়াকো মন্তব্য কৰিছে যে আৰ্থিক বিশ্বায়নে বজাৰ ব্যৱস্থাক অধিকতৰ প্ৰসাৰ সাধন কৰি তোলে। বজাৰ ব্যৱস্থাক গোলকীয়/বিশ্বস্তৰত প্ৰসাৰৰ সুবিধা কৰি একক বিশ্বায়িত অৰ্থনীতিৰ সূত্ৰপাত ঘটায়। আৰ্থিক বিশ্বায়নে বিশ্বৰ সকলো বাস্ত্রৰ অৰ্থনীতিৰ মাজত এক সু-গভীৰ সম্পৰ্ক স্থাপন কৰে।

এই দৃষ্টিভঙ্গীৰ পৃষ্ঠপোষকসকলে লগতে দোঁহাবিছে যে বিশ্বায়ন সৃষ্টি বজাৰ ব্যৱস্থাই সম্পদসমূহৰ উৎকৃষ্ট আৰু লাভজনক ব্যৱহাৰৰ নিশ্চয়তা প্ৰদান কৰে। ইয়াৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত সময়ত সকলোৰে বাবে সুযোগৰ অৱকাশ উপলক্ষ হয়। বিশ্বায়নসৃষ্টি বজাৰৰ ব্যৱস্থাই ব্যক্তি, পৰিয়াল, কোম্পানী তথা সমাজৰ ক্ষেত্ৰত উন্নয়নৰ সুযোগ উপলক্ষ কৰায়।

এই দৃষ্টিভঙ্গীৰ প্ৰবন্ধনসকলে সমান্বালভাৱে ইয়াকো বক্তব্য বাখিছে যে বিশ্বায়নে সামাজিক তথা ৰাজনৈতিক ক্ষেত্ৰতো অবাধ সুযোগৰ সৃষ্টি কৰে। বিশ্বায়নৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত তথ্য আৰু চিন্তা-চেতনাৰ যি ব্যাপক প্ৰৱাহ প্ৰত্যক্ষ কৰা যায় তাৰ ফলশ্ৰূতিত ব্যক্তিয়ে যথেষ্ট সমৃদ্ধি লাভত সক্ষম হয়। ব্যক্তিৰ এনে সমৃদ্ধিৰ পৰিপ্ৰেক্ষিততে সময়ত এক প্ৰগতিশীল সমাজৰ বুনিয়াদ ৰচনা হয়।

এই দৃষ্টিভঙ্গীয়ে ইয়াকো উনুকিয়াইছে যে অৰ্থনৈতিক বিশ্বায়নৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত বজাৰ ব্যৱস্থাৰ যি উত্তোলন প্ৰসাৰ সাধন হৈছে সেই প্ৰসাৰৰ পটভূমিত উদাৰ গণতন্ত্ৰৰো বিকাশ ঘটিছে। উদাৰ গণতন্ত্ৰৰ প্ৰসাৰৰ পটভূমিত বাজনৈতিক স্বাধীনতাৰ বাবে ব্যাপক দাবী উৎপাদিত হৈছে। বিশ্বায়নে সেয়েহে ৰাজনৈতিক স্বতন্ত্ৰতাৰো বাট মুকলি কৰাত উদ্গনি যোগাইছে।

অন্যহাতে উদাবতাবাদী দৃষ্টিভঙ্গীয়ে এইটোও স্বীকৃতি দিছে যে বিশ্বায়নৰ পটভূমিত পূৰ্বৰ জাতি-বাস্ত্রৰ প্ৰভাৱ সীমিত হৈ পৰিছে। জাতি-বাস্ত্রৰ প্ৰভূত হাসৰ পটভূমিত ক্ষমতা ভাৰসমতাহীনতাৰ পৰিৱেশৰো অৱসান প্ৰভাৱ সীমিত হৈ পৰিছে।

ঘটার বাট মুকলি হৈছে। ইয়ার বিপৰীতে বিশ্বায়নে বিশ্ব-শান্তি আৰু নিৰাপত্তাৰ এক পৰিৱেশ সুলভ কৰাইছে। বিশ্বায়নৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত আন্তঃবাস্তুৰ সংস্থা কেতোৰুৰ উদ্ভাবন ঘটাবলৈ লগতে ইবোৰুৰ প্ৰভাৱো বৃদ্ধি ঘটিছে। এনে অনুষ্ঠানসমূহৰ উপস্থিতিয়ে ক্ষমতাৰ ভাৰসমতাৰ এক পৰিৱেশ গঢ়ি তুলিছে। ইয়াৰ পৰিপ্ৰেক্ষিততে আন্তঃবাস্তুৰ শান্তি আৰু নিৰাপত্তাই গা কৰি উঠা পৰিলক্ষিত হৈছে।

বিশ্বায়ন সম্পর্কীয় চৰম দৃষ্টিভঙ্গী (Radical Approach to Globalisation)

বিশ্বায়নৰ চমৰ দৃষ্টিভঙ্গীৰ মতে, বিশ্বায়নৰ ফলক্ষণতি বাস্তুৰ প্ৰভৃতি হাস পোৱাৰ উপক্ৰম ঘটিছে। বিশ্বায়নৰ পটভূমিত স্বতন্ত্ৰ সিদ্ধান্ত গ্ৰহণত সক্ষম এক অনুষ্ঠান হিচাপে বাস্তুই নিজস্ব কৰ্তৃত পূৰ্বৰ দৰে বাহাল ৰখাত সমৰ্থনৰ নহয়। যিকোনো সিদ্ধান্ত গ্ৰহণৰ বেলিকা সম্প্ৰতি বাস্তুই বহজাতিক নিগমসমূহ আৰু গোলকীয় মৌদ্রিক বজাৰৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল হ'বলগীয়াত পৰে। বাস্তুৰ সিদ্ধান্তত এনেবোৰ অনুষ্ঠানে সম্প্ৰতি ব্যাপক প্ৰভাৱ বিস্তৰত সৰল হৈছে। এনেবোৰ অনুষ্ঠানৰ উপস্থিতিতে আজি তাৰিখত বাস্তুই স্বতন্ত্ৰভাৱে আৰ্থিক নীতি প্ৰস্তুত কৰিব নোৱাৰে।

অন্যথাতে এই দৃষ্টিভঙ্গীয়ে এইটোও মতপোষণ কৰিছে যে বিশ্বায়নৰ প্ৰেক্ষাপটত আৰ্থিক সমৃদ্ধি কেৱল বহজাতিক নিগম সমূহৰ দ্বাৰাহে সম্ভৱ। আজি তাৰিখত বাস্তুই আৰ্থিক সমৃদ্ধিৰ বাহক হোৱাৰ কোনো সন্তুষ্ণনা নাই। বহজাতিক নিগমসমূহেই হৈছে আটাইতকৈ প্ৰভাৱশালী আৰ্থিক সমৃদ্ধিৰ কাৰক।

তদুপৰি এই দৃষ্টিভঙ্গীয়ে ব্যক্ত কৰিছে যে আজিৰ প্ৰেক্ষাপটত বহজাতিক নিগমসমূহেই ব্যাপক সম্পদৰ গৰাকীলৈ কৰান্তৰিত হৈছে। সম্পদৰ গৰাকী হিচাপে সম্প্ৰতি আজি তাৰিখত বহজাতিক নিগমে বাস্তুক প্ৰত্যাহান জনাইছে। বহজাতিক নিগমসমূহে পৰিস্থিতিৰ লগত সামঞ্জস্য বাখি সম্পদৰ পৰিমাণ দিনক দিনে বৃদ্ধি ঘটাবলৈ সক্ষম হৈছে। বাস্তুৰ দৰে বহজাতিক নিগমে সু-নিৰ্দিষ্ট ভৌগোলিক সীমা ৰেখাৰ দ্বাৰা আৱেষ্টিত নহয়। সেয়েহে সুবিধাজনক ভৌগোলিক অঞ্চলৰ ব্যৱসায় স্থানান্তৰিত কৰিও বহজাতিক নিগমে নিজস্ব লাভৰ পৰিমাণ সুস্থিৰ কৰি ৰখাত সক্ষম হয়। ইয়াৰ পৰিপ্ৰেক্ষিততে সম্পদ আহৰণৰ বেলিকা বহজাতিক নিগমৰ ক্ষেত্ৰত সমস্যাৰ উদ্ভূত নহয়।

এই দৃষ্টিভঙ্গীয়ে সমান্তৰালভাৱে ইয়াকো প্ৰক্ষেপ কৰিছে যে বিশ্বায়নৰ পটভূমিত উপলব্ধ হোৱা প্ৰযুক্তিৰ ফলক্ষণতি বাস্তুসমূহৰ জনগণে এক 'বিশ্ব সংস্কৃতি'ৰ সৈতে পৰিচয় হোৱাৰ সুযোগ লাভ কৰিছে। আজি তাৰিখত বিশ্ব জনগণে দেশীয় সীমাৰ বাহিৰত সংস্কৃতিৰে পৰিচিত হৈছে। জনগণৰ এনে কাৰ্যক বাস্তুই নিয়ন্ত্ৰণ কৰাতো সমূলি সম্ভৱ নহয়। সেয়েহে আজি তাৰিখত জনগণ বহক্ষেত্ৰত বাস্তুৰ নিয়ন্ত্ৰণৰ বাহিৰত। এইটোৱে বাস্তুৰ সীমাৰ দ্বাৰা প্ৰতীয়মান কৰিছে।

এই দৃষ্টিভঙ্গীয়ে শেষত ইয়াকো উনুকিয়াইছে যে দেশীয় অৰ্থনীতিত বিদেশী বিনিয়োগকাৰীৰ বাবে সুযোগৰ ব্যৱস্থা কৰাতো বাধ্যনীয়। এইক্ষেত্ৰত অৱশ্যেই বাস্তুৰ নিয়ন্ত্ৰণৰ উপযুক্ত ব্যৱস্থাপনা থকাতো জৰুৰী। বাস্তুৰ প্ৰত্যক্ষ নিয়ন্ত্ৰণত বিদেশী বিনিয়োগকাৰীক দেশীয় স্তৰত বিনিয়োগৰ সুবিধা প্ৰদান কৰা উচিত আৰু লগতে বাস্তুসমূহৰ মাজত আন্তঃযোগাযোগৰ সু-বন্দোৰণ্তি কৰাতো সিমানেই আৱশ্যকীয়।

বিশ্বায়নৰ
বিশ্ব
প্ৰতিটো স্তৰ
নতুন শৃংখলা
ফলক্ষণতি ত
যদিও বিশ্ব
বিশ্বায়নৰ

বিশ্ব
প্ৰভাৱ পৰিব
এই প্ৰভাৱ
প্ৰভাৱ সম্প্ৰতি
বিশ্বায়নৰ বৃ
আৰু বহিঃশৰী
কল্যাণকাৰী
তথা জনকৰ
অন্যান্য আৰু
ততীয় বিশ্ব
বিশ্ব মাৰ্কিন
সৃষ্টি কৰিছে
নিয়ন্ত্ৰণ স্পষ্ট
বিষয়ে উল্লেখ
ইয়েমেন, গ্ৰী
এই বাস্তুবিল
ক'ব পাৰোঁ।

আনন্দ
প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ
হৈ তাক পূৰ্ব
সংগতি ৰাখি
চৰকাৰে গ্ৰহণ
হুস কৰিছে।
নীতি নিৰ্ধাৰণ

বিশ্বায়ন ফলশ্রুতি (Consequences of Globalisation):

বিশ্বায়ন প্রভাবে বিশ্ব অর্থনীতির এক আমূল পরিবর্তন সাধন করিছে আর ই আন্তর্বাণ্টীয় বাজনীতির প্রতিটো স্তরতে এক উল্লেখনীয় প্রভাব বিস্তার করিবলৈ সক্ষম হৈছে। আন্তর্বাণ্টীয় বাজনীতিত বিশ্বায়নে এক নতুন শৃঙ্খলার সূচনা কৰাৰ উপৰি মানৱ অধিকাৰৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰত্যাহান তথা সুযোগৰ সূচনা কৰিছে। বিশ্বায়নৰ ফলশ্রুতি আৰি বাজনৈতিক, অর্থনৈতিক আৰু সাংস্কৃতিক, শৈক্ষিক এই চাৰিটা ক্ষেত্ৰত আলোচনা কৰিব পাৰোঁ যদিও বিশ্বায়নৰ প্রভাব সমাজ জীৱনৰ প্ৰত্যেক ক্ষেত্ৰতেই উপলব্ধি কৰিব পৰা যায়।

বিশ্বায়নৰ বাজনৈতিক ফলশ্রুতি (Political Consequences of Globalisation):

বিশ্বায়নৰ ধাৰণাটো বাজনৈতিক কাৰ্যকলাপৰ লগত জড়িত আৰু বিশ্ব বাজনীতিত ইয়াৰ সুদূৰপ্ৰসাৰী প্রভাব পৰিলক্ষিত হয়। বাণ্টৰ বাজনীতি তথা বাণ্ট ব্যৱহাৰ ওপৰত বিশ্বায়নে বিভিন্ন ধৰণে প্ৰভাব পেলাইছে। এই প্ৰভাব সম্পর্কে বিভিন্ন বিতৰ্ক পৰিলক্ষিত হয়। বিশ্বায়নে বাজনীতি আৰু বাণ্ট ব্যৱহাৰ ওপৰত পেলোৱা প্ৰভাব সম্পর্কে নিম্নোক্ত ধৰণে আলোচনা কৰিব পাৰি। বিশ্বায়নে জাতীয় বাণ্টবিলাকৰ ক্ষমতা সংকুচিত কৰিছে। আৰু বহিৎকৰ আক্ৰমণৰ পৰা নাগৰিকক বক্ষণাবেক্ষণ দিয়াতেই সীমাবদ্ধ। আনকথাত ক'ব পাৰি যে পূৰ্বৰ বিশ্বায়নৰ যুগত বাণ্টৰ কাৰ্যাবলী কেইটামান ঐচ্ছিক কাৰ্য, যেনে — আভ্যন্তৰীণ আইন শৃঙ্খলা বক্ষা কৰা আৰু বহিৎকৰ আক্ৰমণৰ পৰা নাগৰিকক বক্ষণাবেক্ষণ দিয়াতেই সীমাবদ্ধ। আনকথাত ক'ব পাৰি যে পূৰ্বৰ কল্যাণকামী বাণ্টৰ ধাৰণা বৰ্তমান সীমিত বাণ্টলৈ পৰ্যবেসিত হৈছে। আনহাতে অর্থনৈতিক আৰু সামাজিক তথা জনকল্যাণকামী কাৰ্যাবলীসমূহ সম্পাদন কৰাৰ কাৰণে অনা-চৰকাৰী সংস্থা আন্তৰ্বাণ্টীয় মুদ্ৰা নিৰ্ধি আৰু অন্যান্য আনুষংগিক আন্তৰ্বাণ্টীয় সংস্থাসমূহৰ নীতিৰ কাৰ্যকৰীকৰণৰ ফলস্বৰূপে জাতীয় বাণ্টসমূহ বিশেষকৈ তৃতীয় বিশ্বৰ উন্নয়নশীল বাণ্টবিলাক উপায়ান্তৰ হৈ পৰিষে। সমাজবাদী ব্যৱহাৰ অৱসান ঘটাৰ ফলত সমগ্ৰ বিশ্ব মাৰ্কিন পুঁজিবাদী বাণ্টৰ পৰোক্ষ নিয়ন্ত্ৰণাধীন হৈ পৰাত জাতীয় বাণ্টবিলাকৰ সাৰ্বভৌমৰ প্ৰতি এক ভাবুকিৰ সৃষ্টি কৰিছে। অর্থনৈতিক নিয়ন্ত্ৰণৰ সুযোগত তৃতীয় বিশ্বৰ বাণ্টসমূহৰ বাজনৈতিক কাৰ্যকলাপত আমেৰিকাৰ নিয়ন্ত্ৰণ স্পষ্ট হৈ পৰিষে। উদাহৰণ স্বৰূপে পূৰ্ব এছিয়াৰ বাণ্টবিলাকত সাম্প্ৰতিক কালত সংঘটিত ঘটনাৱলীৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰিব পাৰোঁ। লিবিয়াত মোৱাস্মাৰ গাড়াফীৰ নেতৃত্বাধীন একনায়কত্ববাদৰ অৱসান, তুকী, ছিৰিয়া, ইয়েমেন, গ্ৰীচ আদি বাণ্টত আভ্যন্তৰীণ গৃহযুদ্ধ বিশ্বায়নৰ বাজনৈতিক ফলশ্রুতি বুলি অভিহিত কৰা যায়। এই বাণ্টবিলাকক শাসক গোষ্ঠীৰ বিৰুদ্ধে একগোট কৰিবলৈ ইণ্টাৰনেটসমূহে এক মুখ্য ভূমিকা লৈছে বুলি ক'ব পাৰোঁ।

আনহাতে কিছুমান বিশেষজ্ঞৰ মতে, বিশ্বায়নে জাতীয় বাণ্টবিলাকৰ কাৰ্যৰ পৰিসৰ সম্প্ৰসাৰিত কৰিছে। প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ উন্নতিৰ ফলত বাণ্টীয় চৰকাৰে জনগণৰ আশা-আকাঙ্ক্ষা, অভাৱ-অভিযোগ আদিৰ বিষয়ে অৱগত হৈ তাক পূৰণ কৰিবলৈ বিভিন্ন ধৰণৰ আঁচনি প্ৰস্তুত কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। তদুপৰি উন্নত বাণ্টবিলাকৰ লগত সংগতি ৰাখি উন্নয়নশীল বাণ্টসমূহৰ জনগণৰ জীৱন ধাৰণৰ মানদণ্ড উন্নত কৰাৰ বাবে ভিন্ন ভিন্ন আঁচনি ৰাণ্টীয় চৰকাৰে গ্ৰহণ কৰা দেখা যায়। গতিকে বিশ্বায়নে ধনী আৰু দুৰ্যোগী দেশসমূহৰ মাজত থকা প্ৰভেদসমূহ ক্ৰমান্বয়ে হাস কৰিছে। ব্যক্তিগতকৰণ, মুক্ত বাণিজ্য আৰু নিঃজাতীয়কৰণৰ দৰে বিশ্বায়নৰ বৈশিষ্ট্যসমূহে বাণ্ট অর্থনৈতিক নীতি নিৰ্দীকৰণৰ ক্ষমতা অৱক্ষয় হোৱাত অৰিহণা যোগাইছে। যদিওৰা সাৰ্বভৌমত্বৰ অৱক্ষয় হৈছে, তথাপি বাণিজ্যৰ

সুবক্ষাৰ বাবে ৰাষ্ট্ৰ আৱশ্যকতা নুই কৰিব নোৱাৰি। ৰাষ্ট্ৰই অবিৰতভাৱে অপৰিহাৰ্য কাৰ্যসমূহ, যেনে— আইন শৃংখলা বক্ষা কৰা, ৰাষ্ট্ৰীয় নিৰাপত্তা বক্ষা আদি দায়িত্বসমূহ নিয়াবিকে পালন কৰি আহিছে। গতিকে ৰাজনৈতিক ক্ষেত্ৰ বিশ্বায়নৰ প্ৰভাৱক লৈ মত পাৰ্থক্য থাকিলৈও এই প্ৰক্ৰিয়াৰ ফলশ্ৰুতিত রাষ্ট্ৰৰ কাৰ্যৰ পৰিসৰ বৃদ্ধি পাইছে আৰু প্ৰতিখন ৰাষ্ট্ৰই দ্রুত গতিত আধুনিকতাৰ দিশে অগ্ৰসৰ হৈছে। অনুৰূপ ধৰণে ৰাষ্ট্ৰবিলাকৰ কাৰ্যদক্ষতাত তুলনামূলকভাৱে বৃদ্ধি পাইছে।

বিশ্বায়নৰ অৰ্থনৈতিক ফলশ্ৰুতি (Economic Consequences of Globalisation):

বিশ্বায়নৰ প্ৰভাৱত বিশ্বৰ প্ৰায়বিলাক ৰাষ্ট্ৰৰ অৰ্থনৈতিক উৎপাদন আৰু বিতৰণ ব্যৱস্থা বহজাতিক নিগমসমূহৰ দ্বাৰা নিয়ন্ত্ৰিত হোৱা দেখা যায়।

বিশ্বায়নৰ ফলশ্ৰুতিত রাষ্ট্ৰসমূহৰ মাজত বাণিজ্যিক লেনদেন আৰু আদান-প্ৰদান ক্ৰমাগতভাৱে বৃদ্ধি পাইছে। সেয়েহে, প্ৰত্যেক ৰাষ্ট্ৰই বাণিজ্যিক ক্ষেত্ৰত থকা ৰাষ্ট্ৰীয় নিয়ন্ত্ৰণ ধীৰে ধীৰে হাস কৰিবলৈ বাধ্য হৈছে। ফলত আমদানি বৃদ্ধি পোৱাৰ লগতে বিদেশী পুঁজি বিনিয়োগো বৃদ্ধি পাইছে। এই সুযোগত উন্নত দেশসমূহৰ পুঁজি বিনিয়োগকাৰী সংস্থাসমূহে নিজ দেশৰ বাহিৰত অন্যান্য অনুন্নত আৰু উন্নয়নশীল দেশসমূহত পুঁজি বিনিয়োগ কৰি বজাৰ দখল কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে।

অৰ্থনৈতিক বিশ্বায়নৰ ফলত রাষ্ট্ৰসমূহৰ মাজত সাৰ্বজনীন অৰ্থনীতিৰ পৰিৱৰ্তে ৰাষ্ট্ৰভেদে ভিন ভিন নীতি পৰিলক্ষিত হয়। অৰ্থনৈতিক ক্ষেত্ৰত বিশ্বায়নৰ প্ৰভাৱৰ আৰু এটা দিশ হ'ল সমাজত ধনী-দুৰ্খীয়াৰ মাজত প্ৰভেদ ক্ৰমাঘঢ়ে বাঢ়ি যোৱা। মুক্ত অৰ্থনীতিয়ে সমাজৰ ধনী শ্ৰেণীক উপকৃত কৰাৰ লগতে সাধাৰণ শ্ৰেণীৰ অৱস্থা দিনে দিনে শোচনীয় কৰি তুলিছে। মুক্ত বজাৰ ব্যৱস্থাত বহজাতিক কোম্পানীৰ প্ৰৱেশ বৃদ্ধি পাইছে, আনহাতে চৰকাৰী যন্ত্ৰৰ পুটোলগা অৱস্থাৰ সৃষ্টি হৈছে। সাধাৰণ শ্ৰেণীৰ মানুহ শিক্ষা-চাকৰি আদিৰ ক্ষেত্ৰত পিছপৰাৰ ফলত সমাজত শ্ৰেণী বৈম্য বৃদ্ধি পোৱা দেখা যায়। সেয়েহে, বিশ্বায়নৰ সমালোচকসকলে ইয়াক নব্য উপনিবেশবাদৰেই আন এক কপ বুলি ক'ব বিচাৰে।

অৰ্থনৈতিক ক্ষেত্ৰত বিশ্বায়নৰ সুফলো নুই কৰিব নোৱাৰি। এই ব্যৱস্থাই ৰাষ্ট্ৰসমূহৰ মাজত অৰ্থনৈতিক ক্ষেত্ৰত পাৰম্পৰিক নিৰ্ভৰশীলতা আৰু একতা স্থাপন কৰিছে। সমৰ্থকসকলৰ মতে, অৰ্থনৈতিক বিশ্বায়ন হৈছে ইতিহাসৰ বিৱৰ্তনৰ এক স্তৰ, যাক মানৱ সমাজে এৰাই চলিব নোৱাৰে। অৰ্থনৈতিক বিশ্বায়নে ৰাষ্ট্ৰসমূহৰ মাজত পাৰম্পৰিক সম্পর্ক আৰু একতা স্থাপনৰ লগতে আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় ক্ষেত্ৰত বাণিজ্যিক উদ্যোগসমূহৰ তথা বিশ্বৰ জনসাধাৰণৰ মাজত ভাতৃত্ববোধ গঢ়ি তুলিছে।

বিশ্বায়নৰ সাংস্কৃতিক ফলশ্ৰুতি (Cultural Consequences of Globalisation):

বিশ্বায়নৰ প্ৰভাৱ অকল অৰ্থনৈতিক আৰু ৰাজনৈতিক ক্ষেত্ৰতেই নহয়, সাংস্কৃতিক ক্ষেত্ৰতো দেখা যায়। বিশ্বৰ বিভিন্ন প্রান্তৰ জনসাধাৰণৰ ভিন্ন ভিন্ন খাদ্যাভ্যাস, পোছাক-পৰিচ্ছদ, নৃত্য-গীত আদিৰ ওপৰত বিশ্বায়নৰ প্ৰভাৱৰ ফলত পৰম্পৰাগত সংস্কৃতিত এক আমূল পৰিৱৰ্তন পৰিলক্ষিত হয়। বিশ্বায়ন প্ৰক্ৰিয়াৰ এখন সমাজৰ সংস্কৃতিয়ে আন ৰাষ্ট্ৰৰ ওপৰত প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিছে আৰু সমগ্ৰ বিশ্বত এক সাংস্কৃতিক ঐক্যৰ আৰ্বৰ্তাৰ হৈছে। বিশ্ব সংস্কৃতি বুলিলে বৰ্তমান সময়ত পশ্চিমীয়া সংস্কৃতিক বুজা যায়। কিছুমান ক্ষেত্ৰত আৰ্বৰ্তাৰ হৈছে।